

Sosiaalialan koulutus lisääntyy Venäjän yliopistoissa

MARJATTA JAATINEN

Sosiaalipolitiikka on varsin tuore oppiaine Venäjän tiedejärjestelmässä, mutta kasvu on ollut nopeaa: alan korkeakoulutasoiset koulutusohjelmat ovat levinneet Moskovan ja Pietarin yliopistoista Murmanskiin ja Arkangeliin saakka, kaikkiaan noin kolmeensataan yliopistoon. Vaikka vaikutteita on haettu Pohjoismaista ja muualta Euroopasta, eivät hyvinvointivaltion veropohjainen sosiaalipolitiikka, sosiaalityön käsitteelliset ja käytännölliset mallit ole suoraan siirrettävissä. Venäjällä korostetaan, että välineistöä on uusittava oman tutkimuksen ja kulttuuriperinteen varassa.

Teoreettisesti koulutus on haasteellista, yleisopintoihin sisältyy runsaasti sosioekonomisia ja humanistisia aineita – filosofiaa, psykologiaa, sosiologiaa, taloustieteitä, kieliä ja kulttuurihistoriaa. Ammatillisia opintoja haittaa sosiaalisen infrastruktuurin keskeneräisyys. Vuonna 1992 voimaan tullut laki sosiaalipalveluista edellyttää alueellisten sosiaalipalvelukeskusten perustamista. Niitä on syntynyt paikallishallintojen voimavarojen ja kiinnostuksen mukaan vaihdellen eri puolille Venäjää. Pietarissa niitä toimii jo useimmissa kaupunginosissa, suurin asiakasryhmä on pienen eläkkeen varassa sinnittelivät vanhukset.

Neuvostoliiton aikana sosiaalityö katsottiin terveydenhuollon osaksi, ja monet alan kehittäjistä ovat alkuperäiseltä ammatiltaan lääkäreitä. Niin myös professori ja akateemikko Svetlana Ovsharenko Pietarin valtiollisesta palvelu- ja talousakatemiasta. Sosiaalialan koulutusohjelma perustettiin akatemian sosiologian ja sosiaalisten prosessien johtamisen laitokselle runsaat kymmenen vuotta sitten ja Ovsharenko on ollut mukana koulutusohjelman kehittämisessä alusta saakka. – Tavoitteena on kouluttaa asiantuntijoita uudistustyöhön ja selkiyttää tutkimuksen kautta sitä ongelma- kenttää, johon sosiaalityöllä haetaan ratkaisuja, yhteiskunnallisen muutoksen seuraukset ovat edelleen valtavat, hän sanoo.

Neuvostoliiton romahtaminen merkitsi murrosta peruskansalaisen arjessa. Vanha järjestelmä takasi puutteistaan huolimatta eräänlaisen sosiaalisen saateenvarjon, perheiden ja vanhus- ten tukipalveluita ja nuorten aktiivintitoimintaa. Ne hajosivat yhteiskunnallisen muutoksen mukana. Perivenäläinen yhteisöllisyys vei pahimman vaiheen yli – niukkuutta jaettiin makroperheen varassa, johon laajan suvun lisäksi kuuluvat ystävät ja ystävien ystävät. Syrjäytyminen on sana, joka kääntyy hyvin ve-

näjäksi – elämä ilman läheisverkostoja merkitsee kollektiivisessa kulttuurissa perusteellista itsetunnon menetystä. Sosiaalityön palvelutarpeeseen vastanneet usean sukupolven perhemallit ovat kuitenkin murene- massa. Ovsharenkon mukaan vaikeimmassa asemassa ovat tällä hetkellä läheisverkostojen ulkopuolelle pudonneet vanhukset ja vammaiset.

Palvelukeskusten malli Ruotsista

Sosiaalipalvelukeskusten mallia on haettu Ruotsista. Kehittäminen on kesken ja jonot pitkiä. Ovsharenkon mukaan toiminta on kuitenkin edennyt lastensuojelusta turvakoteihin ja vanhus- ten avopalveluihin kaikkein hädänalaisimmille suunnatun kriisiavun lisäksi.

Alaa haittaavat Suomestakin tutut tekijät: työ on heikosti arvostettua ja palkattua, naisvaltaista ja miesjohtoista.

Työn alhaisesta statuksesta huolimatta sosiaalialan koulutus on osoittautunut Pietarissa suosituksi: yhtä opiskelupaikkaa kohti on moninkertainen määrä hakijoita. Sivuoppilaitoksineen akatemiassa on runsaat 22 000 opiskelijaa. Sosiaalialan koulutusohjelmasta valmistuu vuosittain 150 opiskelijaa. – Laitoksen hakutilastoissa ainoastaan kan-

sainvälisen matkailun koulutus on sosiaalialaa suositumpi. Tosin julkisen sektorin palkkakehitys on ollut hidasta ja osa valmistuneista nuorista hakeutuu sosiaalitoimea paremmin palkattuihin töihin, Ovsharenko kertoo.

Akatemian sosiologian ja sosiaalisten prosessien johtamisen laitos sijaitsee Obuhovossa, tyypillisessä pietarilaisessa työläiskaupunginosassa, lähellä Proletarskajan metroasemaa. – Tämä alue sopii meille hyvin, naurahtaa dosentti Valentina Moiseeva. Keväällä laitoksella järjestettiin ensimmäinen kansainvälinen konferenssi, jossa käsiteltiin koulutuksen ja tutkimuksen kehityshankkeita ja raja-alueen terveysongelmia ja yhteistyötä.

Pietarissa koulutukseen hakeutuvat juuri lukionsa päättäneet nuoret. Sen sijaan sivuoppilaitoksissa, kuten Novgorodissa, Pihkovassa ja Petroskoissa, mukana on runsaasti aikuisopiskelijoita, sosiaalityön kehittämistä innostuneita ihmisiä pääasiassa opetus- ja terveydenhuollon sektorilta. Moiseevan mukaan heidän kokemuksensa on ollut tärkeä ja alueilta onkin tullut yllättävän mielenkiintoisia tutkimusraportteja. Pietarin sosiaalipalvelukeskusten johtoa toimii lisäksi laitoksella opettajina, mikä on lisännyt kosketusta käytännön työhön.

Opiskelijoilta edellytetään ammattiopintovaiheessa harjoittelujaksoja sosiaalialan toimipajoissa, järjestöissä, aids-tukikeskuksissa, lasten- tai vanhustenhuollon laitoksissa. Kun sosiaalityö on uusi ilmiö ja käytännöt osin vasta muotoutumassa, on ammatillinen syventäminen Moiseevan mukaan vielä liian hajanaista. Yleisopintojaksoa on taas kritisoitu liian raskaasta teo-

reettisestä viitekehyksestä, jota ohjaavat opetusministeriön tiukat standardit. Dosentti Moiseeva kuitenkin korostaa yhteiskunnallisten ja humanististen aineiden merkitystä; hyvä yleisivistys ja oman kulttuuriperinteen tuntemus ovat hänen mukaansa laaja-alaisen ammattiosaamisen lähtökohtana. – Kun maa muuttuu ja maailma globalisoituu, ei sosiaalityön ihmismittainen malli voi olla lopullinen kaavio. Se on pikemminkin prosessi, jota työstetään koko ajan. Tästä kertoo sekin, että oppikirjat ovat vaihtuneet moneen kertaan sen jälkeen, kun koulutusohjelma perustettiin vuonna 1992, Moiseeva kuvaa.

Nuorten narkomaanien hoidosta tuottoisa bisnes

Tilastojen valossa sosiaalityön kenttä on Venäjällä kova. Vaikka talouden tunnusluvut näyttävät myönteisiltä, on julkisten menojen osuus bruttokansantuotteesta yli puolet pienempi kuin Suomessa, joten koulutus ja muut ilmaisupalvelut potevat resurssipulaa. Tulo- ja varallisuuserot, sosioekonomiset terveyserot ovat pohjoisen hyvinvointivaltion reunalta katsoen edelleen huimat. Maan väestöstä kolmannes on köyhiä, pari miljoonaa lasta on pudonnut koulutusjärjestelmän ulkopuolelle, näköalattomuus ajaa ihmisiä suurkaupunkien sosiaalisiin riskeihin, neljästä miljoonasta huumeriippuvaisesta merkittävä osa on nuoria.

Huumeiden vastaiseen työhön on lähdetty niin kansainvälisin, kansallisin kuin alueellisin ohjelmin. Hiv-tartuntojen määrä on laskenut vuosituhannen alun huippuluvuista, uusia tapauksia löytyy silti esimerkiksi Pietarissa kuukausittain kolmi-

sensataa. Ovsharenkon mukaan katkaisuhoitoa tarjoavia klinikoita Pietarissa on saatu lyhyessä ajassa lisää, tehokkaista kuntoutusyksiköistä on sen sijaan pulaa. – Yksityisyrittäjä huumeriippuvaisten nuorten hoidosta on tullut tuottoisa bisnes, jossa hätääntyneitä vanhempia rahastetaan häikäilemättä.

Kaupallinen kulttuuri on kaiken kaikkiaan uusi tekijä venäläisessä vapaa-ajassa. Kaupallisuus ja kasvatus sopivat professori Ovsharenkon mielestä harvoin yhteen: massaviihteen pinta-arvot uppoavat nuoriin ja väkivaltaa normaalityöntekijöille tarjoavat elokuvat ovat Venäjällä valvontaa vailla. Myös monet uskonnot ovat täyttämässä ideologista tyhjiötä. Ortodoksisen kirkon auktoriteettia Ovsharenko pitää merkittävänä. – Nuoret ovat hakeutuneet ongelmiaan laajamittaisesti kirkon piiriin, kirkko toimiikin useimmissa korkeakouluissa, myös parantoloissa ja hoitolaitoksissa.

Olojen vähittäisestä vakiintumisesta kertoo se, että syntyvyys on lähtenyt tuoreimpien tilastojen mukaan nousuun. Miesten elinikäennuste on edelleenkin hälyttävän alhainen eli 58 vuotta, kun se naisilla on 74 vuotta. Venäjällä on tällä hetkellä naisia kymmenen miljoonaa enemmän kuin miehiä. Aktiivisessa työiässä miehet menehtyvät paitsi päihteyksiin ja myrkytyksiin myös tapaturmiin ja liikennekuolemiin, joita on 38 000 vuodessa. Ovsharenkon mukaan aivan uudeksi ilmiöksi on noussut ns. liikemiesstressi, nuorimmat infarktipotilaat ovat 20-vuotiaita.

Sosiaalialan lähialueyhteistyötä Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulussa itärajan yli tapahtuvaa yhteistyötä on kehitetty jo vuo-

sia. Huumereitiltä hoitoketjuun -projektin ja asiantuntijavaihdon lisäksi sosionomiopiskelijoita on kannustettu harjoittelujaksoihin ja projektiopintoihin Pietariin, Svetogorskiin ja Viipuriin. – Raja-alueella monet ongelmat ovat yhteisiä, lisäksi venäläisen kulttuurin ymmärtäminen kuuluu oleellisesti sosiaali- ja terveysalan ammattiosaamiseen, koska osa asiakkaista on venäläisiä lastensuojelusta vanhustenhuoltoon saakka, perustelee sosiaalialan koulutusohjelmajohtaja Helena Wright.

Pietarin valtiollisen palvelu- ja talousakatemian edustajien kanssa neuvotellaan parhaillaan pidemmistä harjoittelujaksoista. Tavoitteena on, että opiskelijat pääsisivät jo ensi vuonna useiksi kuukausiksi todelliseen asiakastyöhön Pietarin Kirovin kaupunginosan sosiaalipalvelukeskukseen. Vaihto-ohjelman rajoissa venäläiset opiskelijat voisivat vastaavasti työskennellä Itä-Suomen suomalais-venäläisessä koulussa, päiväkodissa, jossa on venäjänkielisiä lapsia, tai osallis-

tua maahanmuuttajille suunnattuun sosiaalityöhön.

Lapin yliopisto ja Arkangelin Pomori-yliopisto koordinoivat laajaa sosiaalityön koulutuksen kehittämishanketta, jota rahoitetaan ulkoministeriön lähialueyhteistyövaroista. Hankkeen tavoitteena on tehostaa käytännön opetusta ja luoda pysyvät verkostot yliopistojen, viranomaisien ja eri organisaatioiden välille. – Sosiaalityön teoreettinen koulutus on Venäjällä erittäin korkeatasoista ja älyllisesti haasteellista, ammattiopintojen syventämisvaiheessa ongelmana ovat infrastruktuurin keskeneräisyys ja koulutettujen lähiohjaajien puute, arvioi professori Kyösti Urponen Lapin yliopiston sosiaalityön laitokselta. Hän toimii lisäksi Tallinnan yliopiston sosiaalipolitiikan professorina. – Sosiaalityön termistö on kehittynyt Venäjällä kollektiivisen kulttuuriperinteen vuoksi eri tavalla kuin meillä ja oppikirjojen kääntämisessä on vaikeuksia. Sen sijaan Virossa, joka on Baltian individualistisin kulttuuri,

ei ole vaikeuksia ymmärtää esimerkiksi syrjäytymisen käsitettä, Urponen kuvaa.

Venäjän ja Itä-Euroopan kokemusten hän ennakoii avaavan uuden näkökulman keskusteluun sosiaalipolitiikan yhteiskunnallisesta tehtävästä kuin myös sosiaalityön ja terveydenhuollon keskinäissuhteista. – Meillähän sosiaalipolitiikka on koko ajan menettänyt kuntouttavuuttaan, kun taas Venäjällä sen kehittäminen on varsin keskeistä ja osin myös varsin tulokSELLISTA. Meillä toiminta on palveluorientoitunutta, Venäjällä taas pyritään luomaan strategialla, jonka varassa ratkotaan ongelmia. Kun tasavertaisuuteen tähtäävään sosiaalisten oikeuksien jakelujärjestelmään ei ole resursseja, niin tavoitteena on eräänlainen elämänpolitiikan järjestelmä, joka pyrkii luomaan edellytykset ainakin jonkinasteiselle itsenäiselle suoriutumiselle. Tukea suunnataan sinne, missä suoriutumisedellytykset ovat kaikkein kehnoimmat, Urponen määrittelee.

Pirullista pompotusta

PENTTI YRJÖNEN

Kun 70-luvun alussa terveyskeskusjärjestelmäämme rukattiin nykyiseen muotoonsa, kysyttiin lääkäriin menijältä, meneekö hän oikealle lääkärielle vai 3 markan lääkärielle. Nyt nuo 3 markan lääkärit ovat kuroneet hintaeron kiinni ja porskuttaneet ohikin. Käynti keskussairaalan poliklinikalla maksaa enemmän

kuin käynti yksityisellä lääkäriasemalla siitä saatavan Kela-korvauksen jälkeen. Ironiseksi tilanteen on tehnyt se, että terveyskeskuslääkärien yleisin ratkaisu potilaan kohdalla on lähete erikoislääkärielle sairaalaan ja näissä potilaan pallottelu osastolta toiselle välittämättä tämän kivuista ja sairauden mahdollisesta pahe-

nemisesta pallottelun aikana. Kolmen markan lääkäreistä on tullut kolmen minuutin lääkäreitä, joilla ei ilmeisesti ole valtaa tai uskallusta tehdä päätöksiä. Varsinkin monivammaisille tai useamman sairauden vaivaamille ongelma on rasittava, joskus jopa elämää suurempi asia.

Parhaat ja samalla kammotta-